

Fig. 1. Kirken set fra sydøst efter tilføjelse af tilbygning. Foto Arnold Mikkelsen. 2005. – *The church seen from the south east after extension.*

MARIEHØJ KIRKE

Oversigt. Kirken i byens sydvestlige del er opført efter tegninger af arkitekt Viggo Hardie-Fischer¹ og indviet 9. marts 1958. Det nye Mariehøj Sogn var udskilt fra Silkeborg Sogn 18. febr. 1956. Kirken har *navn* efter gården Mariehøj, på hvis jorder den er rejst.² En *præstebolig* ved kirken, opført af samme arkitekt 1959, er udvidet og ombygget 1980 og 1998 og fungerer nu som sognehus med kontorer og mødelokaler. En nærliggende, ny *præstebolig* er bygget 1986 efter tegninger af arkitekt Henning Dammeyer.

Historisk indledning. I den søndre del af Silkeborg, syd for jernbanen, udfoldede der sig i mellemkrigstiden et rigt kirkeligt liv omkring *Lyngby Kirkesal*, Lyngbygade 8, med ugentlige gudstjenester ved præsterne fra Silkeborg Kirke (jf. s. 6276). Bygningen, der siden 1957 benyttes af Adventistsamfundet, blev opført 1920 af arkitekt Hans Christian Rasmussen.³ Den ejedes oprindelig af

Fig. 2. Skitseforslag til kirke ved H. Lønborg-Jensen 1945 (s. 6322). – *Sketch for the church by H. Lønborg-Jensen 1945.*

Indre Mission, og bag kirkesalen stod et 'konsortium', hvis formål det var at virke for opførelsen af en ny kirke i denne del af byen, tiltænkt navnet 'Johanneskirken'.⁴

Efter ombygningen af Silkeborg Kirke (jf. s. 6280ff.) engagerede menighedsrådet 1944 arkitekt Harald Lønborg-Jensen til at forberede opførelsen af den nye kirke, og blandt fem mulige placeringer udpegede han det smukt kuperede terræn ved Mariehøj oven for Lyngsø som den mest velegnede. Indsamlingen til den nye kirke begyndte i oktober 1944, og det følgende år fremlagde Lønborg-Jensen en skitse til den kommende kirke (fig. 2), hvortil der senere blev udført detaljerede tegninger og fremstillet en gipsmodel. 1946 var planerne så vidt fremskredne, at man 31. juli, som et led i festlighederne i forbindelse med byens 100-års jubilæum, kunne nedlægge en grundsten til den nye kirke.⁵

Lønborg-Jensens projekt (fig. 2), der dog aldrig blev til noget, viser et stort anlæg bestående af en for ham typisk kirke i sengotisk udformning med kamtakkede gavle og et tårn, hvis spir har stærke mindelser om tårnet ved Helligåndskirken i København. Foran kirken tænkte han sig to tværgående 'porthuse', som skulle danne ramme om en forgård eller 'klostergård'. Forslaget overskred imidlertid langt de økonomiske rammer, og på grund af efterkrigstidens almindelige mangelssituation og statens tøven med at give tilskud måtte byggeriet stilles i bero.

Efter Lønborg-Jensens død 1948 blev byggesagen overladt til hans medarbejder, arkitekt V. Hardie-Fischer, hvem menighedsrådet 1950 bad udarbejde et *nyt projekt*. Dette utraditionelle og

Fig. 3. Kirken set fra sydvest efter opførelsen 1958. Foto i NM. – *The church seen from the south west 1958.*

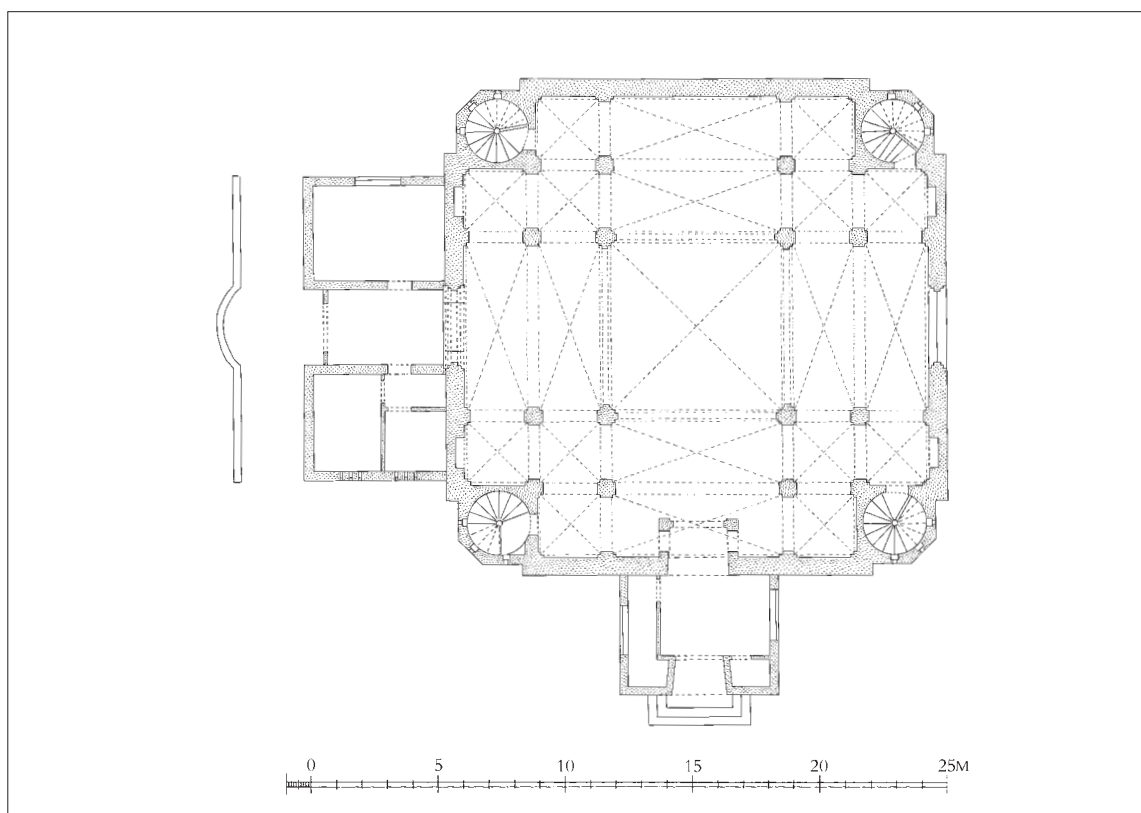

Fig. 4. Mariehøj Kirke. 1:300. Grundplan, visende kirkens hvælvningssystem og tilbygning 1992. Øst opad. Tegnet af Marianne Nielsen 2006 efter V. Hardie-Fischer 1957 og arkitektfirmaet Birch & Svenning 1992, suppleret af Niels Jørgen Poulsen. – *Ground plan showing vault system and extension. East up.*

ganske ambitiøse forslag blev forhandlet med ministeriet i dec. 1952, hvorefter piloteringsarbejdet til den nye kirke kunne indledes i marts 1953. I al stilfærdighed flyttede man den første grundsten og forsynede den med et supplerende dokument, som redegjorde for ændringerne i bygningsplanerne.

BYGNING

Hardie-Fischers usædvanlige kirke er en centralkirke i tre etager med fire korte korsarme og et pyramidedækket tårn over korsskæringen. Der er adgang til kirken gennem et våbenhus i vest, og etagerne er forbundet med vindeltrapper i alle fire hjørner. En tilbygning ved nordsiden fra 1992 er opført efter tegning af arkitekt Mogens Svenning. *Orienteringen* afviger 45 grader, så kirkens 'længdeakse' vender sydøst-nordvest med altret i sydøst. I det følgende er altrets placering dog for nemheds skyld betegnet som 'øst' og våbenhusets som 'vest', svarende til arkitektens tegninger.

Den tårnagtige bygning, der syner vidt omkring, er rejst på et skrånende terræn, som falder mod sydøst, ned mod Lyngsø. Kirken måler udvendig 20×20 m og er 33,35 m høj (fra golvplan til spirrets spids); til korsarmenes tagryg er der 22 m.

Grundplanen udgøres af et kors med korte arme, hvis hjørner er næsten udfyldt af de tresidede trappehuse. I opbygningen er korsformen konsekvent gennemført, og 'længdeaksen' giver sig udvendig kun til kende ved våbenhusets forlængende karakter i vest og ved trappehusenes tagflader, som vender hhv. mod syd og nord. 'Korgavlen' i østre korsarm er uden åbninger, mens de øvrige sider hver optages af et stort vindue.

Materialerne er ude og inde håndstrøgne, gule mursten, alt i blank mur. En udvendig sokkel af granitkvadre er aftrappet, så den følger det faldende terræn. Tagene er tækket med røde teglsten. Gavlene står uden udhæng, og kun trap-

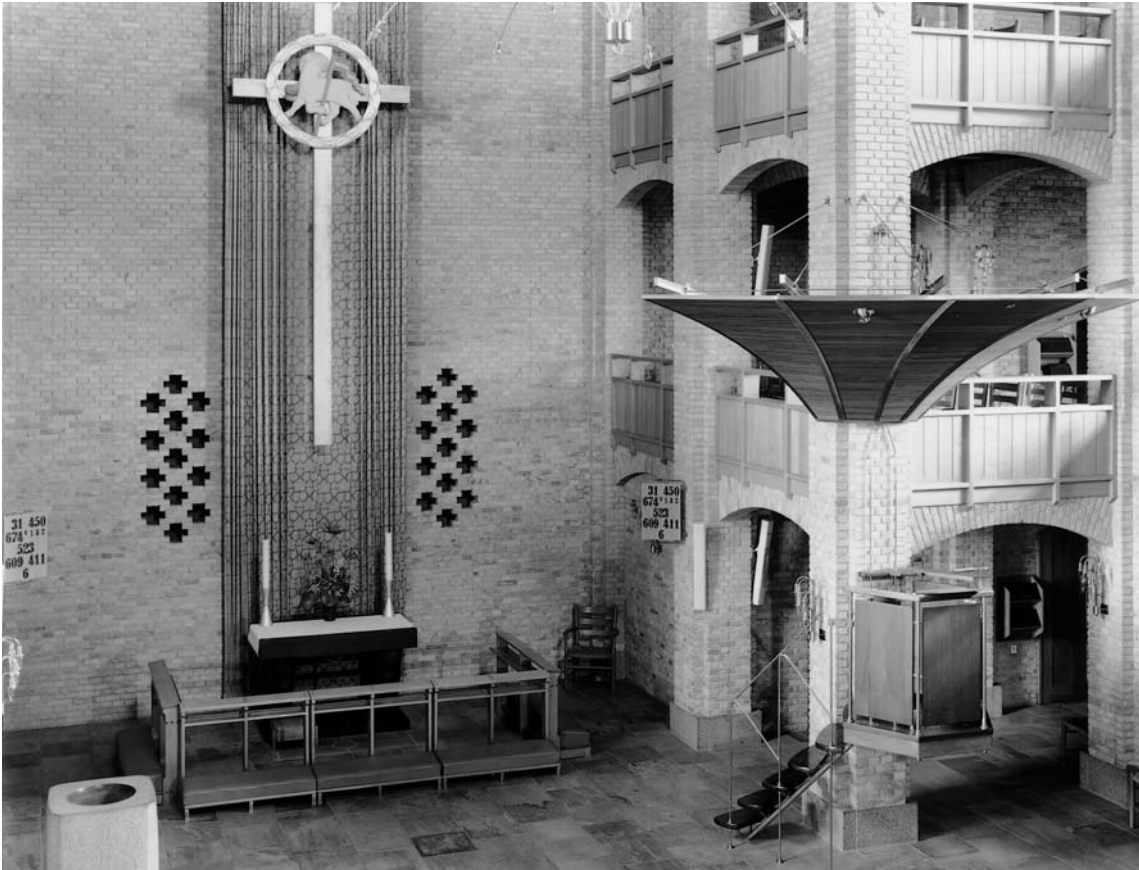

Fig. 5. Indre set imod sydøst. Foto Roberto Fortuna 2003. – *Interior to the south east.*

pehusene, der har halvtage, er forsynet med en teglafdækket kam. I *klokkespiret*, der rejser sig over korsskæringen, er de bærende konstruktioner af beton og væggene beklædt med imprægnerede Kalmar-brædder. En *vindfløj* over det svagt svejfede pyramidetag bærer årstallet »1957«.

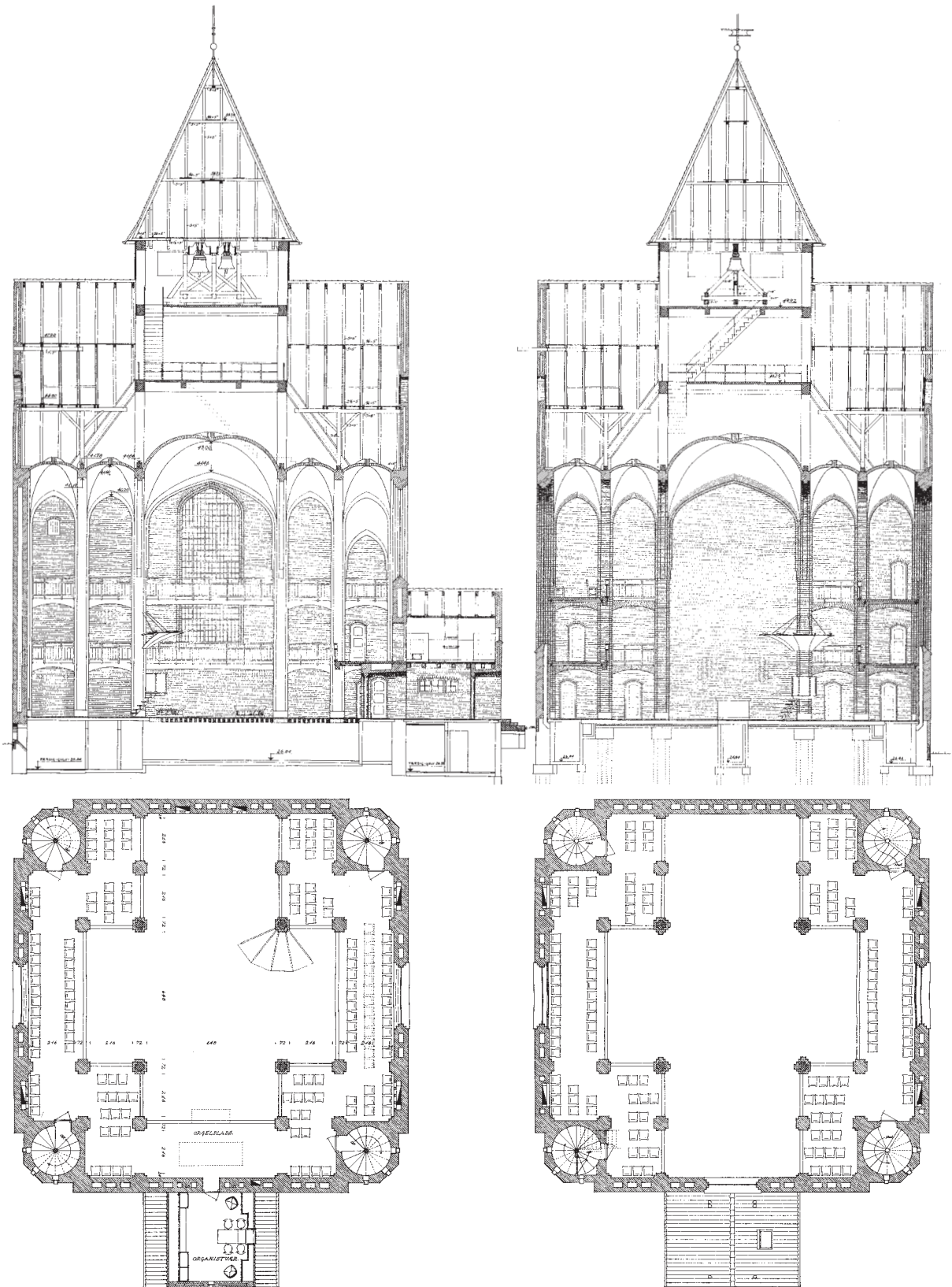
De store murstensfacader brydes alene af de store *vinduer*, der er dobbeltfalsede og afsluttet med en flad spidsbue, en tudorbue.⁶ Gavlspidserne har hver en lille *luge* og herover en udragende *hejsebom*. De flersidede trappehuse er forsynet med et stort antal lysglugger, hvis placering elegant afspejler vindeltrappernes løb. I *våbenhuset*, hvis tagetage tjener som organistværelse, er hovedindgangen dækket med en flad bue. Fra det fri er der yderligere adgang til kirken gennem små døre i hver af de fire trappehuse.

Tilbygningen fra 1992 ved kirkens nordside, der rummer dåbsværelse, depot og handikaptolet,

består af to små huse med sadeltag, forbundet af et indgangsparti.

Indre. Det korsformede, hvælvede rum er lille i udstrækning, men virker stort i kraft af sin højde, der er yderligere understreget ved en proportionalt stigende rytme i etagernes opbygning (jf. ndf.). Bortset fra altervæggen er alle sider optaget af to lag pulpiturer, som helt udfylder rummet bag de mange piller. Pulpiturene giver kirken et præg af teater og forlener rummet med teater-salens intimitet. Lige meget hvor kirkegængerne opholder sig, er de altid tæt på alter og prædike-stol. Der er plads til i alt 550, heraf 250 på gulvet.

Fig. 6. (s. 6326–27) Mariehøj Kirke. 1:300. Opstalter mod vest og syd, snit mod syd og øst samt planer ved V. Hardie-Fischer, tegnet af Mogens Roibæk 1957. – *West and south facades, sections towards the south and the east and plans.*

Hvælv og pulpiturer bæres af 12 murede og falsede *piller*, hvoraf de fire i midten er ført op igennem taget og bærer klokkespiret. Som i klassisk gotisk kirkearkitektur opdeler pillerne rummet i større og mindre fag, hvoraf det store kors-skæringsfag i princippet svarer til fire af de små.

I etagerens opbygning er der i de enkelte fag anvendt en *proportionalt stigende rytme* (jf. fig. 5 og 6), idet 2. etage, svarende til det første pulpitur, er noget højere end 'stueetagen', og 3. etage, der rækker helt op til hvælvenes gjordbuer, igen er betydelig højere. Pulpiturerne, der har gulve af træ, hviler på flade murede buer, udspændt mellem pillerne, mens 3. etage fremtræder med høje, spidsbuede arkader, der åbner sig ind imod kirkens centrale del. I korsarmene, hvor pulpiturerne har et større spænd og krydser de store vinduer, hviler pulpiturerne dog på vandrette stenbjælker. Der er som nævnt adgang til de øvre etager ad *vindeltrapper* i hvert af de fire hjørner.

Rummet dækkes af 21 *krydshvælv*, varierende efter fagenes størrelse og med det største hvælv over korsskæringen. I de mindre fag er skjold- og gjordbuer udformet som spidsbuer, mens de større buer over korsarme og korsskæringsfag fremtræder som tudorbuer, svarende til vinduernes form. De fire buer, der bærer korsskæringens hvælv, er forsynet med et ekstra led, hvis aftrappede konsoller udgår fra pillerne i niveau med 2. pulpitur.

I gulvet ligger grå fliser af norsk granit fra Opdal. I koret brydes den gule murstensvæg på hver side af alteropsatsen af små, sammenstillede korsblendinger.

Arkitekturhistoriske forudsætninger. Erik Horskjær betegnede 1969 den ambitiøse kirke som 'et af de mest selvstændige og kraftfulde værker inden for det moderne, halv-traditionelle kirkebyggeri' og fandt, at rumindtrykket mindede om byzantinske og især russiske kirker fra Kiev-Novgorod-området.⁷ Som forbillede har Hardie-Fischer selv pegt på de to middelalderlige centralkirker i Visby på Gotland, Skt. Lars og Helligåndskirken.⁸ Dette har sin rigtighed, hvad angår kirkens planudformning og ydre. Men når det gælder materialevirkningen, de gule teglsten, og hele kirkens indvendige opbygning, er det tydeligt, at arkitekten i første række har været inspireret af Bethle-

hemskirken i København, opført af Kaare Klint 1935-38. Også her er det snævre rum forøget i højden og forsynet med murede pulpiturer, hvad der giver kirken et tårnagtigt præg, ligesom højden er bevidst understreget ved en proportionalt stigende rytme. Selve ideen, at lade kirken fremtræde som et tårn, kan Hardie-Fischer meget vel have hentet i P.V. Jensen Klints Grundtvigskirke, der til en begyndelse, i årene fra 1927 og indtil kirkens fuldførelse 1940, alene udgjordes af tårnet. Et direkte lån fra denne tårnkirke, som han har oplevet som ung arkitekt, er de flersidede trappehuse med de mange lysglugger, der flankerer Grundtvigskirkens store tårn, og som Hardie-Fischer lod udfylde hjørnerne i sin korskirke.

INVENTAR

Inventaret er samtidigt med bygningen: Hvor intet andet siges, er det udført efter tegning af arkitekten eller i nært samarbejde med ham. En kraftig plade på to kapitællignende tværfodder udgør *alterbordet*, der er af sort bornholmsk granit, 107 cm højt. Bordet er udført af stenhugger N. P. Christiansen, Silkeborg.

Over alterbordet er som *alterprydelse* ophængt et højt og slankt *ringkors* med en fremstilling af det blødende Korslam midti. Korset, der er af træ, står forgyldt, lammet stafferet. Det er udført af billedhugger Gunnar Hansen efter arkitektens tegning og hænger på baggrund af et vægtæppe med vinblade på blå bund, håndvævet af billedhuggeren Gurli Haase.

Altersølvet, fra 1958, er tegnet af arkitekten i samarbejde med kunstneren H. Bunde. Det er enkelt i formerne med forkærlighed for koniske former og blanke flader. Altersølvet er skænket af forskellige medlemmer af menigheden, alt stemplet med Københavnsmærke og »Cohr«. På *kalken*, 18,5 cm høj, læses under foden: »Givet til Mariehøj Kirke Silkeborg Marts 1958«. Den tilhørende *disk* er glat, tværmål 10 cm, mens yderligere en *disk* er kvadratisk med afrundede hjørner og længste tværmål 15 cm. Den bærer indskriften: »Til minde om Peter Jessen og hustru. Mariehøj Kirke 1958«. Samme indskrift findes på *alterkanden*, der er dobbeltkonisk, 22,5 cm høj, mens

Fig. 7. Orgel, 1965, bygget af Marcussen & Søn, Aabenraa, facaden efter tegning af Hardie-Fischer (s. 6330). Foto ved embedet. *Organ, 1965, built by Marcussen & Søn, Aabenraa. Organ façade by Hardie-Fischer.*

oblatæsk har påskriften: »I taknemlig erindring om Helene og A. P. Andersen. Mariehøj Kirke 1958«. Den er kvadratisk med afrundede hjørner og fladt låg, længste mål 11 cm. En *alterske*, 15 cm lang, har cirkulær laf med stjerneformede huller.

Alterstagerne, fra 1957, er dobbeltkoniske, 47 cm høje, af samme arbejde som altersølvbet. Under foden læses: »Skænket af direktør L. Chr. Rasmussen og hustru Mette Rasmussen 1957«.

Kirken har seks *messehafter*: 1-2) 1960 og 1972, udført efter forslag af arkitekt Hardie-Fischer, hvide med rygekors. 3-5) Udført 1984-86 af tekstilkunstneren Konny Madsen i Bjerringbro. 3) 1984, af violet fløj med spinkelt og gyldent lyssende rygekors. 4) 1985, af uld, bomuld og silke, mørkegrøn med livstrækors, der er stiliseret i Y-form. 5) 1986, dybrød med spinkelt, gyldent rygekors og omgivende symboler, der henviser til

Dåben og Nadveren. 6) 2001, udført af Konny Madsen i uld, vævet med påskemotiv i guldtråde.

Døbefonten, af grå bornholmsk granit, er designet af billedhugger Gunnar Hansen, Bagsværd, og udført af samme stenhugger som alterbordet. Fonten har kvadratisk plan med affasede hjørner og smykkes på siderne af indristede motiver fra Trosbekendelsen, udført på ru bund: Skabelsen, Forsagelsen, Helligånden og Korset. Fontens blankslebne overside har en lille fordybning til vand, der gør et dåbsfad unødvendigt.

Prædikestolen, i teaktræ og messing, udgøres af en enkel firsidet kurv, hvorover der udfolder sig en tilsvarende men langt større, svagt konkav baldakin-himmel, hvis indvirkning på rummets akustik er beregnet af dr.techn.V. Jordan Lassen. Opsat på skibets sydøstre pille med trappe fra koret.

Stoleværket udgøres af løse egetræsstole med flet-sæder, opsat i to rækker.

Orglet, med 32 stemmer, tre manualer og pedal, er bygget 1965 af Marcussen & Søn, Aabenraa, efter tegning af Viggo Hardie-Fischer.⁹ Indtil 1965 anvendtes et mindre interimsorgel.

Belysningen udgøres af en vældig, netagtig *lysekrone* i midtrummet, der som væggenes lampetter er designet 1993 af arkitekt Mogens Svenning. Hans løsning ligger i forlængelse af en urealiseret plan, hvormed Hardie-Fischer 1972 foreslog rummet udstyret med seks lysekroner og dertil hørende loftslamper, i alt 1071 pærer.

De to *klokker* er fra 1957, støbt af De Smithske Støberier i Ålborg, begge med profileret hals. 1) Tværmål 123 cm, på legemets ene side læses: »Af Guds nåde«, på den anden: »Mariehøj Sogn Silkeborg. De Smithske Støberier i Aalborg 1957«. 2) Tværmål 92 cm, på legemet læses en fortsættelse af salmecitatet på nr. 1: »Til Guds ære«, samt den samme støberindskrift.

KILDER OG HENVISNINGER

Litteratur. Etlar Kramer Johansen, *Mariehøj Kirke 1958-1998*, Silkeborg 1998.

Tegninger. *Ved embedet.* Farvelagt skitseforslag til ny kirke ved Harald Lønborg-Jensen 1945. En *gipsmodel* til samme kirke, fra 1946, opbevares på kirkens loft. – Tegninger til Mariehøj Kirke ved V. Hardie-Fischer, snedkerlicitation 1957. Kælder-, gulv- og pulpiturplaner, tvær- og længdesnit, opstalter samt forslag til vinduer, døre og inventardele, tegnet af Mogens Røibæk. – Forslag til tilbygning ved arkitektfirmaet Birch & Svenning, Horsens, 1992.

Beskrivelse af bygning ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler). Redaktionssekretær Heidi Lykke Petersen. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Engelsk oversættelse ved James Manley. Redaktionen afsluttet febr. 2006.

¹ Arkitekt Viggo Hardie-Fischer (1906-83), København, var som yngre ansat hos den meget benyttede kirkearkitekt Harald Lønborg-Jensen (1871-1948), hvis tegnestue han overtog. Han har ledet restaureringen af mange landsbykirker og forestod 1967-68 udvidelsen af Ikast Kirke. Se også Alderslyst Kirke s. 6316.

² Gården var opkaldt efter Marie Andersen, gift med den tidligere ejer (fra 1876), træskomand og landpostbud Rasmus Andersen. Jf. Etlar Kramer Johansen, *Mariehøj Kirke 1958-1998*, Silkeborg 1998, hvortil der henvises, hvor intet andet er anført.

³ Jf. *Bygmesteren*, årgang 1921, 101, med grundplan.

⁴ En indsamlingsbøsse af messing, anbragt ved indgangen i kirkesalen, bar påskriften »Til den fremtidige Johannes-kirke«.

⁵ Ved højtideligheden, der blev overværet af både biskop og kirkeminister, indmurede man et omfattende og detaljeret *grundstensdokument* i et allerede udført fundament til det planlagte tårn.

⁶ Den i Danmark sjældent forekommende tudorbue er også brugt af Kaare Klint i Bethlehems Kirkens døråbninger.

⁷ Erik Horskjær (red.), *De danske Kirker*, bd. 14, 1969, 25-26.

⁸ Etlar Kramer Johansen 1998, 37 og 39f.

⁹ *Organist- og Kantorembederne*, 9. udg., 2005.